

1. Prehľad o legislatívnom zabezpečení a financovaní výkonov vo verejnom záujme

Realizácia výkonov vo verejnom záujme v **autobusovej doprave** je legislatívne upravená zákonom NR SR č.168/1996 Z. z. o cestnej doprave v znení neskorších predpisov a v **železničnej osobnej doprave** zákonom NR SR č.164/1996 Z. z. o dráhach a o zmene zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

V prímestskej autobusovej doprave (do 100 km) sa výkony vo verejnom záujme financujú od 1. januára 2005 z rozpočtov samosprávnych krajov, ktoré rozhodujú o výške pridelených prostriedkov do pravidelnej prímestskej autobusovej dopravy a ktoré uzatvárajú s dopravcom zmluvy o výkonoch vo verejnom záujme. V mestskej hromadnej doprave sú výkony vo verejnom záujme objednávané a financované príslušnými mestami (obcami). Od 1. 1. 2005 je regulácia cien a tarifných podmienok prepravy cestujúcich v prímestskej doprave v pôsobnosti samosprávnych krajov. Tieto sú cenovými orgánmi v zmysle § 20 ods. 1 písm. e) zákona NR SR č.18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov, čím majú možnosť vlastnými rozhodnutiami upravovať ceny a tarifné podmienky prepravy cestujúcich.

V oblasti mestskej hromadnej dopravy rovnako prešla regulácia cien na obce od 1. 3. 2005 zákonom NR SR č. 68/2005 Z. z. z 3. februára 2005, ktorým sa mení a dopĺňa zákon NR SR č. 18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov.

V autobusovej doprave samosprávne kraje udeľujú dopravné licencie, schvaľujú cestovné poriadky a uzatvárajú zmluvu o výkonoch vo verejnom záujme v pravidelnej autobusovej doprave na linkách, ktoré podliehajú cenovej regulácii. Od 1. marca 2007 platí zákon č. 43/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon NR SR č. 168/1996 Z. z. o cestnej doprave, ktorý v oblasti verejnej dopravy rieši nasledovné otázky:

- dopravná licencia (§ 7) pre VVZ môže byť vydávaná na súbor liniek,
- samosprávny kraj alebo obec v mestskej autobusovej doprave má povinnosť spracovávať Plán dopravnej obslužnosti územia (§ 14a), ktorý konkretizuje verejný záujem,
- samosprávny kraj má možnosť žiadateľovi o licenciu uložiť povinnosť vykonávať dopravu určeným druhom autobusu, zabezpečiť vedenie spoja v nadväznosti na iný druh dopravy a zabezpečiť prepravu zdravotne postihnutých osôb,
- zmluva o výkone vo verejnom záujme (§ 15) sa uzatvára najviac na 10 rokov,
- správny orgán pri uzatváraní zmluvy o výkone vo verejnom záujme podporuje vznik integrovaného dopravného systému. Integrovaný dopravný systém sa uskutočňuje koordináciou záujmov jednotlivých obstarávateľov výkonov verejnej osobnej dopravy, uplatnením výhod jednotnej tarify, prepravných podmienok a spoločného cestovného dokladu, koordináciou ponuky prepravných výkonov dopravcov, priamou ekonomickou zodpovednosťou a závislosťou dopravcu od prepravných výkonov umožňujúcich skvalitňovanie ponuky, zabezpečením požiadaviek na verejnú osobnú dopravu pri optimálnom využití kapacít dopravcov v danom území. Správny orgán môže uzatvoriť zmluvu o výkone vo verejnom záujme aj s obchodnou spoločnosťou (§ 56 Obchodného zákonníka), ktorá bola dopravcami a prípadne aj obstarávateľmi výkonov verejnej osobnej dopravy založená na účel vzniku integrovaného dopravného systému.

V rámci posilnenia úloh samosprávy na zabezpečenie financovania výkonov vo verejnom záujme boli prijaté viaceré zákony týkajúce sa fiškálnej decentralizácie:

- zákon č. 564/2004 Z. z. o rozpočtovom určení výnosu dane z príjmov územnej samosprávy a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady,
- zákon č. 583/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

V železničnej osobnej doprave štát prostredníctvom MDPT SR uzatvára zmluvu o výkonoch vo verejnom záujme medzi štátom (v zastúpení MDPT SR) a ŽSR (dráhy celoštátne a regionálne) a Železničnou spoločnosťou Slovensko, a. s. (dopravná obslužnosť) so stanovením kvantifikácie rozsahu výkonov vo verejnom záujme a predpokladanej výšky straty z ich realizácie.

Výkony vo verejnom záujme sú regulované zákonom NR SR č. 164/1996 Z. z. o dráhach v znení neskorších predpisov. Zákon umožňuje okrem iného:

- **použiť finančné prostriedky určené na výkony vo verejnom záujme na integrovaný dopravný systém** (§ 30 ods. 10 zákona: *“Pri uzatváraní zmluvy o prevádzkovaní dopravy na dráhe orgány štátnej správy a jednotky územnej samosprávy primerane použijú finančné prostriedky určené na výkony vo verejnom záujme na integrovaný dopravný systém jednotlivých dopravcov rôznych druhov dopravy uplatnením jednotnej tarify, prepravných podmienok a spoločného cestovného dokladu na účel optimálneho využitia kapacít dopravcov v danom území.”*),
- **aby samosprávny kraj podpísal zmluvu o výkone vo verejnom záujme** (§ 30 ods. 3) a uhrádzal preukázateľnú stratu (§ 30a ods. 2) na zabezpečenie základnej dopravnej obslužnosti jeho územného obvodu,
- **dopravca je povinný viesť oddelene evidenciu nákladov a výnosov** z realizácie výkonov mimo zmluvy o prevádzkovaní dopravy a z realizácie zmluvy o prevádzkovaní dopravy, pričom zmluvu o prevádzkovaní dopravy člení **podľa záväzkov štátu a záväzkov jednotlivých samosprávnych krajov** a túto evidenciu predkladá objednávateľovi výkonov“,
- ministerstvo je splnomocnené vydať všeobecne záväzný právny predpis o podrobnostiach o evidencii a predkladaní nákladov a výnosov a podrobnosti o určení preukázateľnej straty v osobnej doprave, ktorá vznikla plnením záväzkov zo zmluvy o prevádzkovaní dopravy pre samosprávny kraj alebo obec,
- v zmysle § 38m zákona č. 109/2005 Z. z, ktorým sa dopĺňa zákon NR SR č. 164/1996 Z. z. o dráhach, sú ceny regulované Regulačným úradom pre železničnú dopravu, ktorý určuje: (1) spôsob výpočtu maximálnej ceny vo vnútroštátnej železničnej osobnej doprave, ktorej poskytnutie sa považuje za vykonávanie regulovanej činnosti a (2) maximálnu cenu vo vnútroštátnej železničnej osobnej doprave, ktorej poskytnutie sa považuje za vykonávanie regulovanej činnosti.

Tab. 1 Prehľad o financovaní výkonov vo verejnom záujme (v tis. Sk)

Rok	MDPT SR			Samosprávne kraje – SAD			DP v mestách	Spolu
	ŽSR	ŽSSK	Spolu	Prímestská	MHD	Spolu		
1998	4 969 000	-	4 969 000	813 715	86 285	900 000	743 600	6 612 600
1999	6 259 092	-	6 259 092	884 300	115 700	1 000 000	815 200	8 074 292

2000	6 706 628	-	6 706 628	881 300	118 700	1 000 000	902 500	8 609 128
2001	5 464 601	-	5 464 601	880 300	118 700	999 000	967 000	7 430 601
2002	2 325 537	5 203 000	7 528 537	900 950	122 600	1 023 550	1 044 400	9 596 487
2003	2 300 000	4 330 000	6 630 000	938 446	141 000	1 079 446	1 070 500	8 779 946
2004	2 300 000	4 330 000	6 630 000	1 226 047	221 335	1 447 382	1 120 500	9 129 946
2005	3 600 000	4 850 000	8 450 000	1 293 000	212 000	1 505 000	1 616 000	11 661 000
2006	3 452 000	5 206 000	8 658 000	1 615 000	220 000	1 835 000	1 711 000	12 204 000
2007	3 600 000	5 400 000	9 000 000	2 159 000	250 000	2 419 000	1 812 000	13 331 000

V rámci plnenia uznesenia vlády SR č. 377/2005 bola definovaná potreba finančných prostriedkov na jednotlivé roky pre regionálne vlaky za predpokladu, že fixné náklady na dopravnú cestu pre celoštátnu i regionálnu dopravu budú hradené priamo manažérovi infraštruktúry (variant 3b podľa materiálu Informácia o návrhu realizácie uznesenia vlády SR č. 377/2005 ku návrhu Koncepcie osobnej autobusovej a železničnej dopravy s dôrazom na systémové riešenie financovania výkonov vo verejnom záujme v roku 2005 a v rokoch nasledujúcich). O hodnotu týchto fixných nákladov bude navýšená dotácia pre ŽSR a úmerne tejto dotácii sa zníži potreba prostriedkov na dopravnú cestu pre celoštátnu, medziregionálnu a regionálne vlaky. Podiel fixných a variabilných nákladov je v pomere približne 85:15

Tab. 2 Rozdelenie finančných prostriedkov podľa jednotlivých krajov

Návrh na roky 2008 – 2010:								
Názov VÚC	Plánovaný produktívny dopravný výkon (vo vlkm) (1)	Náklady (v mil. Sk) – EON (2)	Poplatok za ŽDC (v mil. Sk) (3)	Náklady bez ceny za ŽDC (v mil. Sk) (4)	Variabilné náklady na ŽDC v mil. Sk) (5)**	Tržby (v mil. Sk) (6)	Ostatné výnosy (v mil. Sk) (7)	Strata (potreba prostriedkov v mil. Sk) [(4+5)-(6+7)]
VÚC Bratislava*	24 639	4,1	0,9	3,2	0,135	0,32	0,1	2,915
VÚC Trnava	947 737	202,6	45,8	156,8	6,87	39,11	3,7	120,86
VÚC Nitra	1 415 461	321,1	73,2	247,9	10,98	66,58	5,5	186,8
VÚC Trenčín	738 463	163,7	38,0	125,7	5,7	21,24	3,0	107,16
VÚC Žilina	1 718 401	486,0	89,3	396,7	13,395	103,14	13,8	293,155
VÚC Prešov	1 989 493	605,8	103,0	502,8	15,45	91,30	32,2	394,65
VÚC Košice	1 560 196	394,5	87,0	307,5	13,05	110,90	9,3	200,35
VÚC Banská Bystrica	2 245 456	460,3	115,4	344,9	17,31	76,41	11,4	274,4
Spolu	10 639 847	2 638,1	552,6	2 085,5	82,89	509,00	79,0	1 580,39

*Zohor - Záhorská Ves – iba podiel zahrnutý v ZVVZ, ** podiel fixných a variabilných nákladov je cca 85:15

Zdroj: ZSSK – návrh ZVVZ 2008 – 2010

2. Prehľad o legislatívnom zabezpečení služieb vo verejnom záujme v EÚ

Problematika služieb vo verejnom záujme v EÚ je upravená v nasledovných nariadeniach a smerniciach:

- **Nariadenie EP a Rady č. 1370/2007 z 23. októbra 2007 o službách vo verejnom záujme v železničnej a cestnej osobnej doprave** nadobúda účinnosť 3. decembra 2009 (nahradí v súčasnosti platné Nariadenie Rady č. 1191/69). Nariadenie umožní zvýšiť

transparentnosť a pomôže úradom a prevádzkovateľom zlepšiť kvalitu a efektívnosť. Nariadenie príslušným orgánom umožňuje vymedziť povinnosti verejnej služby s cieľom zaručiť služby vo všeobecnom záujme v oblasti osobnej pozemnej dopravy. Umožňuje orgánom uložiť sociálne tarify. V prípadoch, v ktorých plnenie povinností verejnej služby zahŕňa finančnú náhradu a (alebo) poskytnutie výlučných práv, sa vyžaduje, aby sa zmluva uzatvorila medzi orgánom a prevádzkovateľom vybraným na základe postupu verejného výberového konania. Výnimky pri zadávaní zákaziek sa uplatňujú v prípade:

- ak je prevádzkovanie verejnej dopravy vo vlastnej réžii príslušného orgánu alebo prostredníctvom interného prevádzkovateľa,
 - pri zmluve nižšej hodnoty (tržby + dotácie) ako 1 milión EUR ročne alebo pri zmluve nižšej ako 300 000 km dopravnej služby ročne (v prípade podniku do 23 vozidiel dané pravidlo je 2 mil. EUR a 600 000 km dopravnej služby),
 - zmluvy uzavretej v naliehavých prípadoch, ktorá nesmie presiahnuť dva roky,
 - pri regionálnej alebo diaľkovej železničnej doprave.
- dĺžka zmluvy je obmedzená a nesmie prekročiť 10 rokov pre autobusovú dopravu a 15 rokov pre železničnú osobnú dopravu. Pri zmluve, ktorá zahŕňa oba módy dopravy môže byť zmluva do 15 rokov, ak viac ako 50 % hodnoty dopravných služieb sa týka železničnej dopravy.
- dĺžka zmluvy môže byť predĺžená maximálne o 50 %, ak odpisy prostriedkov tvoria značnú časť ku celkovým aktívam potrebným na prevádzkovanie služieb vo verejnom záujme.

Smernica EP a Rady 2007/58/ES z 23. októbra 2007, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 91/440/EHS o rozvoji železníc Spoločenstva a smernica EP a Rady 2001/14/ES o pridelení kapacity železničnej infraštruktúry a vyberaní poplatkov za používanie železničnej infraštruktúry. S cieľom efektívnejšieho prevádzkovania služieb tejto dopravy smernica umožňuje železničným podnikom (majúcim licenciu Spoločenstva a bezpečnostný certifikát) od 1. januára 2010 prevádzkovať medzinárodnú osobnú dopravu vrátane možnosti zobrať a vysadiť pasažierov na ktorejkoľvek stanici nachádzajúcej sa v tom istom štáte (čiasť kabotáž).

Nariadenie EP a Rady (ES) č. 1371/2007 z 27. októbra o právach a povinnostiach cestujúcich v železničnej preprave vymedzuje rámec pre ochranu práv a povinností cestujúcich v železničnej preprave s cieľom zefektívnenia a zatraktívnenia týchto služieb. Členský štát môže vyňať z uplatňovania nariadenia služby mestskej, prímestskej a regionálnej osobnej železničnej prepravy. Nariadenie stanovuje nasledovné: základné štandardy pre poskytovanie informácií pasažierom pred a počas ich cesty, zmluvné podmienky, zodpovednosť železničného podniku v prípade nehôd, meškania alebo zrušenia služieb, podmienky na asistenciu pre cestujúcich so zníženou mobilitou a postup vybavovania sťažností. Minimálne náhrady škody za meškanie je (1) 25 % ceny cestovného lístka v prípade meškania od 60 do 119 minút a (2) 50 % ceny cestovného lístka v prípade meškania 120 minút alebo viac. V prípade meškania, ktoré je dlhšie ako jedna hodina, sa cestujúcim bezplatne ponúkne ďalšie služby (občerstvenie a ubytovanie primerane k času čakania, náhradný spoj a pod.).

“Zelená kniha - Za novú kultúru mestskej mobility“ je v súčasnosti verejne pripomienkovaný diskusný materiál, ktorého cieľom je hľadať spôsoby, ako dosiahnuť lepšiu mestskú a prímestskú mobilitu, ktorá by bola udržateľná a zároveň umožnila hospodárskym subjektom nájsť si svoje miesto v mestách. EK navrhuje integrovaný prístup na zabezpečenie ekonomického rozvoja miest, kvalitu štýlu života ich obyvateľov a ochranu ich životného prostredia.